

Staten finansieres i hovedsagen af borgerne. Statens råderum er derfor udtryk for en tilsvarende indskrænkning i borgernes, det vil sige husholdningers og virksomheders, råderum, skriver Christoffer Galbo. På billedet ses finansminister Nicolai Wammen under et pressemøde. Foto: Mads Claus Rasmussen/Ritzau Scanpix

»Råderummet« er udtryk for, at staten opkræver højere skatter, end der er behov for

KRONIK

Christoffer Galbo

En nyere term, »råderummet« eller »det finanspolitiske råderum«, har vundet indpas i den økonomiske terminologi og i samfundsdebatten.

Det er et positivt ladet ord. Den, der har et råderum, har muligheder. Den, der ikke har rum til at råde, er derimod indskrænket i sin ageren, og det er hverken rart eller hensigtsmæssigt.

Det finanspolitiske råderum er et i det danske Finansministerium udviklet mål for, hvor meget plads der er til nye politiske initiativer på skatte- og udgiftsområdet på mellemlang sigt, herunder realvækst i det offentlige forbrug eller andre politiske initiativer inden for målet om strukturel balance.

Det finanspolitiske råderum er beregnet i en samlet fremskrivning på baggrund af den vedtagne skattepolitik, andre initiativer under indfasning, for eksempel reformer, den besluttede ramme til offentlige investeringer samt anden besluttet politik eller gældende regler.

Råderummet udtrykker altså, hvor stort et beløb, der på mellemlang sigt kan anvendes til nye politiske initiativer eller skattelettelser, forudsat at de offentlige finanser skal balancere. Råderummet omtales til tider som finanspolitisk overholdbarhed, men sidstnævnte begreb har en længere tidshorisont.

Der har i de senere år været et stort råderum. Det opfattes generelt som noget meget positivt. Det bruges naturligt til at forsvare iværksættelse af initiativer fra ønskelisten over offentlige udgifter og investeringer.

Staten finansieres imidlertid i hovedsa-

gen af borgerne. Statens råderum er derfor udtryk for en tilsvarende indskrænkning i borgernes, det vil sige husholdningers og virksomheders, råderum. Konsekvenserne heraf er, også for statens finansiering, på sigt uheldige.

Statens indtægter og udgifter

Det danske - og de øvrige vestlige - samfund bygger på borgerlige frihedsrettigheder og en tro på, at det private initiativ, det vil sige markedsøkonomien, inklusive nødvendig regulering, skal sikre det økonomiske grundlag for vores liv.

En grundsten herfor er den private ejendomsret, som er sikret i grundlovens §73. Privat ejendom kan under visse betingelser eksproprieres af hensyn til almenvellet, men der skal betales fuld erstatning.

Det er, henset til den private ejendomsret, naturligt, at skatter alene kan opkræves fra borgerne, hvis der er lovhjemmel som krævet i grundlovens §43.

Grundlovens udgangspunkt er altså, at privat ejendom tilhører borgerne, men at staten under visse betingelser kan gøre indgreb deri og blandt andet opkræve skatter, når der er behov derfor.

Staten kan kun afholde udgifter i det omfang, der er hjemmel i finansloven eller et aktstykke. Statsrevisorerne og Rigsrevisionen fører kontrol med afholdelsen.

Forståelsen af denne orden har traditionelt været, at skatter opkræves til at dække et vedtaget forventet statsligt udgifts- eller aktivitetsniveau.

Dette er en naturlig indretning i et frit samfund baseret på markedsøkonomi.

Markedsøkonomiens centrale præmisser er, at det private initiativ, økonomiske incitamenter og velfungerende markeder skaber værdi for individer og samfund. Værdiskabelsen sker i virksomheder og på markeder. Overskud investeres i nye initiativer, produkter og produktionskapacitet. Eventuel overskydende kapital udloddes til ejerne og kan igen anvendes til nye forretningsmæssige initiativer i andet regi, forbrug eller investering i form af passiv kapitalanbringelse.

Værdiskabelsen i erhvervslivet udgør grundlaget for skatteopkrævning. Dels direkte ved virksomhedsbeskatning, dels ved beskatning af lønindkomst, afkast på investeringer og forbrug.

Jo mere, der investeres, jo større bliver beskatningsgrundlaget fremadrettet. Effekten er kumulativ.

Værdi kan også skabes ved offentlig virksomhed. Incitamenterne for sådan virksomhed er dog oftest andre end ved privat virksomhed. Navnlig er der typisk mindre fokus på at skabe økonomisk afkast, og det økonomiske resultat er derfor typisk mindre end ved privat virksomhed. Samfund, der har prioriteret offentlig virksomhed frem for privat, har generelt over tid oplevet en lavere vækst og et lavere velstandsniveau.

Mere end nødvendigt

Råderummet - projektionerne om fremtidig overskud - er udtryk for, at staten har opkrævet eller forventes at opkræve flere penge fra borgerne, end der er behov for, givet det forventede udgiftsniveau.

Råderummet kan enten disponeres til

offentlige investeringer eller udgifter eller til skattelettelser. Skattelettelser er i princippet en tilbagebetaling fra staten af for meget opkrævet skat eller en undladelse af at opkræve unødvendige skatter.

Såfremt råderummet udnyttes til offentlige investeringer eller udgifter, vil det, alt andet lige, øge kvaliteten og omfanget af offentlige ydelser.

Såfremt det udnyttes til skattelettelser, vil pengene blive frigivet til private initiativer.

Sidstnævnte vil som nævnt på sigt bidrage mest til at øge samfundets velstand og beskatningsgrundlag - og dermed det langsigtede mulige niveau for offentlige ydelser. Det er desuagtet sjældent, at råderummet faktisk disponeres til skattelettelser.

Fremkomsten af råderummet som begreb er måske udtryk for, at tankegangen omkring skatteopkrævninger gradvist har ændret sig.

Hvor skatteopkrævningen traditionelt skete »efter behov«, jævnfør ovenfor, er der måske nu snarere tale om, at ligningen er vendt om: Skatter fastsættes svarende til, hvad politikerne finder rimeligt eller hensigtsmæssigt, ikke hvad der er påkrævet af hensyn til vedtagne udgifter og initiativer.

Staten kan herefter disponere inden for denne ramme. Råderummet er i den forbindelse en form for friværdi eller lommepege, som foretagsomme politikere og embedsmænd kan disponere over til initiativer, der ikke ellers var prioriteret.

I enhver driftsøkonomi med indtægter og udgifter vil der løbende være udsving og varierende resultater. Det gælder også for staten. Den danske stat har i de seneste årtier været meget kreditværdig og har til enhver tid let og billigt kunnet lånefinansiere udgifter. Der er altså ingen risiko for statsbankerot, uanset at udgifter måtte overstige indtægter i et eller flere finansår.

I en sådan situation ville det være naturligt, om man accepterede en højere risiko for underskud på de offentlige finanser og lånefinansierede eventuelle underskud. De lånte midler kan så tilbagebetales på bagkant, om nødvendigt ved at øge skatteopkrævninger.

»Råderummet« er udtryk for, at staten opkræver højere skatter, end der er behov for. Mange borgere, måske ligefrem flertallet, er nok ikke klar over denne sammenhæng, men opfatter råderummet som udtryk for dygtigt politisk arbejde. Borgernes råderum indskrænkes imidlertid tilsvarende. Det er som udgangspunkt uheldigt, idet der skabes større afkast på kapitalen i privat regi.

Det er også unødvendigt, når staten uden besvær kan finansiere udgifter ved optagelse af gæld. Det anbefales på den baggrund at ændre den gængse terminologi, for eksempel således at »råderum« erstattes af »borgerreserve«, »ikkebegrunder skatteopkrævning« eller lignende.

Det vil gøre det klart, at et stort råderum ikke er efterstræbelsesværdigt, men snarere udtryk for en regeringsførelse, der er uhensigtsmæssig. Det er i lyset heraf påfaldende, at der ikke er større politisk modvilje mod et stort råderum, end tilfældet er.

Christoffer Galbo er MBA og advokat (L)